

УДК 78.05

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2026-48-5>*Ірина Олександрівна Шатова*

ORCID: 0000-0003-4646-4575

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри хорового диригування

Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової

ir.al.shatova@gmail.com

ДИТЯЧА ХОРОВА ТВОРЧІСТЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ХОРОВОЇ ТРАДИЦІЇ

Мета роботи полягає у визначенні ролі дитячої хорової творчості у формуванні національної художньо-культурної традиції; виявленні провідних тенденцій еволюції дитячого хорового співу в Україні; подальшому вивченні основних процесів розвитку дитячого хорового виконавства в контексті загальноукраїнського художньо-культурного процесу. **Методологія дослідження.** У статті використано культурологічний, аналітичний, функціональний, хорознавчий підходи, які створюють єдину методологічну основу дослідження. **Наукова новизна роботи** полягає у спробі виявити основні напрями і критерії вивчення провідних тенденцій еволюції дитячого хорового співу в Україні на прикладі методико-теоретичних принципів і творчо-практичних результатів діяльності дитячо-юнацького хору «Solo musica» студії педагогічної практики ОНМА імені А. В. Нежданової. Поєднання історично-еволюційного та індивідуального підходів, зокрема, дослідження діяльності провідних дитячих співочих колективів, постає своєрідною «точкою відліку» для процесів, що відбуваються нині в українській хоровій творчості, і не лише в дитячій або юнацькій. **Висновки.** Саме феномен дитячої хорової творчості, спираючись на досвід «Solo musica», дозволяє висвітлювати інноваційні тенденції хорового співу, та його експериментальні форми, що були викликані різноманітними комунікативними кризами, але виявилися напрочуд успішними та плідними з боку художньо-сміслових відкриттів. Вивчення історико-педагогічних засад дитячого хорового співу, як в Україні в цілому, так і на основі одеської академічно-професійної школи, створює необхідні історичні та теоретичні передумови розкриття художнього значення і стилісового змісту української дитячої хорової творчості у її одеському втіленні у тому числі. Такий підхід веде до суттєвих методичних висновків, що стосуються способів навчання співу та музичній теорії, виявляють свою дієвість стосовно різних рівнів володіння музичним знанням, що

стає особливо важливим при залученні до царини хорової музики дітей та юнацтва.

Ключові слова: українська хорова традиція, хорова творчість, хорове виконавство, Одеська диригентсько-хорова школа, дитячий хор, музично-освітні традиції, хорова сценічна практика, творча постать сучасного диригента-хормейстера.

Shatova Iryna Oleksandrivna, Candidate of Art, Associate Professor at the Department of Choral Conducting of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music

Children's choral creativity in the context of the development of the Ukrainian choral tradition

Research objective. The aim of the work is to examine the role of children's choral creativity in the formation of the national artistic and cultural tradition; to identify the leading trends in the evolution of children's choral singing in Ukraine; and to further examine the main processes of development of children's choral performance within the context of the overall Ukrainian artistic and cultural process. **Research methodology.** The article employs culturological, analytical, functional and choral studies approaches, which together form a unified methodological basis for the study. **The scientific novelty** of the work lies in the attempt to determine the main directions and criteria for studying the leading trends in the evolution of children's choral singing in Ukraine using the example of methodological and theoretical principles and creative and practical results of the activities of the children's and youth choir «Solo musica» of the studio of pedagogical practice of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music. The combination of historical-evolutionary and individual approaches, in particular the study of the activities of leading children's choirs, serves as a kind of «point of departure» for understanding the processes currently taking place in Ukrainian choral creativity, not limited only to children's or youth contexts. **Conclusions.** It is the phenomenon of children's choral creativity, based on the experience of «Solo musica», that allows us to highlight innovative trends in choral singing, those of its experimental forms that were caused by various communicative crises, but turned out to be surprisingly successful and fruitful in terms of artistic and semantic discoveries. The study of the historical and pedagogical foundations of children's choral singing, both in Ukraine as a whole and on the basis of the Odessa academic and professional school, creates the necessary historical and theoretical prerequisites for revealing the artistic meaning and stylistic content of Ukrainian children's choral creativity, including its Odessa embodiment. This approach leads to significant methodological conclusions regarding the methods of teaching singing and music theory, demonstrating their effectiveness in relation to different levels of musical knowledge, which becomes especially important when involving children and youth in the field of choral music.

Key words: Ukrainian choral tradition, choral creativity, choral performance, Odesa conducting-choral school, children's choir, musical-educational traditions, choral stage practice, creative figure of the contemporary conductor-choirmaster.

Актуальність теми. У всі часи хоровий спів звучить як «жива душа» вітчизняної та світової культури, постає символом духовної єдності й джерелом творчого потенціалу суспільства, незважаючи на глибокі соціокультурні потрясіння, які нині переживає Україна. Органічною складовою хорової традиції є дитячий спів, як одна з дійових форм виховання гармонійно розвиненої особистості, що ґрунтується на загальноестетичних, загальнолюдських цінностях. Залучення дітей до хорового співу з ранніх років сприяє не лише вдосконаленню їхніх музично-вокальних умінь, а й утвердженню вічних духовних цінностей, розвитку громадянського мислення та патріотичних почуттів.

Важко переоцінити значення дитячої хорової творчості у формуванні національної культурної художньої традиції, і просто спільнолюдської свідомості. Розвиток традицій дитячого хорового мистецтва України в XXI столітті безперечно сприяє зміцненню національно-культурного підґрунтя, суспільного життя держави.

Бажання співати в хорі є поширеним і майже універсальним людським досвідом. Складно уявити людину, яка б у певний період свого життя не прагнула долучитися до хорового співу. Особливо природним це прагнення є для дітей, адже *спільний* спів долучає їх таким музично-поетичним шляхом до більш емоційно близького та позитивного спілкування, і цілком закономірно саме для хорові галузі, яка найбільш відповідає колективно-ігровій природи дитячої поведінки.

Ця дивовижна єдність феномена дитячості та хорового співу, як від начала, також «з дитинства» культури виникаючого явища, сьогодні проявляється разом з активізацією інтересу до питань національної хорової творчості та актуалізацією теми дитячості в гуманітарній літературі. У даному контексті ці дві складові людського досвіду нарешті постають в єдності, як цілісний предмет вивчення та усвідомлення. Більш того, можна сказати, що саме комплексний ракурс вивчення дитячої хорової творчості дозволяє набагато глибше досягнути її природу в широкому соціальному та професійному призначенні. Це, своєю чергою, відкриває можливість по-новому осмислити сутність творчої діяльності сучасного диригента-хормейстера, мистецьку та естетико-психологічну цінність його роботи.

І сьогодні свою вагомий внесок у цей процес робить одеська школа – і диригентсько-хорова, і музикознавча, що особливо помітно, коли обидві постають втіленими в одній творчій постаті, в музично-виконавській роботі та в науково-педагогічній діяльності Заслуженого діяча мистецтв України, доктора мистецтвознавства, професора Євгенії Миколаївни Бондар¹, засновниці та керівниці Зразкового дитячо-юнацького хору «*Solo musica*» студії педагогічній практики ОНМА імені А. В. Нежданової. Цей колектив вже став невід’ємною частиною творчого буття Одеси та сучасного мистецького простору України, активно сприяючи розвитку хорового мистецтва та залучаючи юних виконавців і широку аудиторію слухачів до художньо досконалого світу музики.

Саме тому, дослідження творчої діяльності провідних дитячих співочих колективів виявляється найбільш перспективним, що дозволяє виявити актуальні тенденції еволюції дитячого хорового співу в контексті загальноукраїнського художньо-культурного процесу. Такий підхід дає змогу безпосередньо долучатися до «живого» досвіду хормейстерської праці та сприймати прийоми роботи з хором, так би мовити, «з перших рук». Відтак, комплексний аналіз головних семантичних рівнів дитячої хорової творчості – технологічного, художньо-змістовного та методичного – разом із висвітленням практичної діяльності та досягнень у сфері дитячого хорового виконавства постає важливим чинником сучасного наукового хорознавчого дискурсу. Таким чином, теоретична значущість дослідження проявляється в його цілком практичній дієвості та творчо-методичних узагальненнях, що може послужити подальшому створенню історико-теоретичної моделі у вивченні дитячої хорової творчості.

Мета роботи полягає у визначенні ролі дитячої хорової творчості у формуванні національної художньо-культурної традиції; виявленні провідних тенденцій еволюції дитячого хорового співу

¹ Є. М. Бондар є автором наукових праць: монографії «Сучасна хорова творчість: інтонаційно-експресивний вимір» (2018), «Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості» (2019), 3 науково-методичних посібників, 3 репертуарних збірок, низки статей (близько 50).

в Україні на початку ХХІ ст.; подальшому вивченні основних процесів розвитку дитячого вокально-хорового виконавства в контексті загальноукраїнського художньо-культурного процесу.

Наукова новизна роботи полягає у спробі виявити основні напрями і критерії вивчення провідних тенденцій еволюції дитячого хорового співу в Україні на прикладі методико-теоретичних принципів і творчо-практичних результатів діяльності дитячо-юнацького хору «*Solo musica*» студії педагогічній практиці ОНМА імені А. В. Нежданової. Поєднання історично-еволюційного та індивідуального підходів, зокрема, дослідження діяльності провідних дитячих співочих колективів постає своєрідною «точкою відліку» для процесів, що відбуваються нині в українській хоровій творчості, і не лише в дитячій або юнацькій.

Виклад основного матеріалу. Існує велика дослідницька література, присвячена проблемам дитячого хорового співу. Розвиток наукової, методичної, теоретичної думки з питань дитячої хорової культури як правило починається з висвітлення історії становлення музично-освітніх традицій, які органічно вплітаються у динамічний потік історичної еволюції хорового мистецтва, забезпечуючи безперервність розвитку національної художньо-культурної традиції. За словами Т. Смирнової, актуальними завжди залишаються «питання генези музично-хорової освіти, яка становила основу духовної та музичної культури українського народу. Адже мистецькі та педагогічні цінності, закладені вітчизняною співацько-хоровою минувиною, становлять незаперечну основу фундаменту сучасної музично-педагогічної освіти» [8, с. 28]. Дослідниця відмічає, що питання становлення і розвитку музично-хорової освіти України поставало в працях музикознавців (А. Боровик, Н. Герасимова-Персидська, Л. Кияновська, П. Козицький, Л. Корній, В. Іванов, О. Цалай-Якименко, М. Черепанин, О. Шреєр-Ткаченко, І. Юдкін-Рипун, Ю. Ясиновський, Т. Смирнова), музично-педагогічних дослідженнях (О. Кравчук, О. Михайличенко, О. Олексюк, О. Ростовський, В. Черкасов), історичних роботах Д. Багалія, М. Грушевського, Б. Гринченка, В. Каразіна, Я. Ісасвича, В. Скуратівського, О. Субтельного, К. Харламповича (див.

докладніше: [8]). Проблематика дитячого хорового мистецтва України висвітлена у дослідженнях С. Горбенка, Л. Долинської, І. Зеленецької, С. Прокопова, Н. Кречко, А. Немерко, Н. Перцової, О. Сбітневої, А. Юдіна та інших.

У процесі історичної еволюції становлення дитячого хорового співу відбувалися й зміни у методиці роботи. Відповідно до цих змін оновлювалися й теоретичні, методичні, педагогічні підходи. У цілому, підбиваючи підсумок, слід зазначити, що в історичному розвитку музичної (хорової) педагогіки в Україні (скажімо глибше – у музичній етнопедогогії) сформувалися основні методи навчання та виховання як на емпіричному, так і на науковому рівні: перший: метод наслідування (за зразком); репродуктивний (на слух), який виражається через мелодійне, звуковисотно-інтонаційне та поетичне запам'ятовування та виявляється за допомогою співу-відтворення; другий: семіотичний метод навчання (знаковий), який виражається через нотографію та виявляється за допомогою співу-сольфеджування (у прямому вигляді або його прийомів – читання з листа); релятивний (жестовий), що виражається за допомогою мануальної диригентської техніки.

Засновник Одеської хорової школи професор К. К. Пігров з особливою теплотою ставився до дитячого хорового співу. Як згадувала В. М. Луговенко: «Коли Пігров слухав спів дітей, на його обличчі з'являлась м'яка, добра посмішка, а іноді сльози наверталися на очі» (цит. за [9, с. 17]). Костянтин Костянтинович вважав за необхідне працювати з дитячими хоровими колективами і приділяв значну увагу *педагогічній практиці* студентів хормейстерського відділу консерваторії саме з дитячими хорами. З його ініціативи студенти старших курсів зобов'язані були демонструвати свою роботу зі шкільними хорами перед студентами молодших курсів у приміщенні консерваторії. З самого початку своєї професійної діяльності Костянтин Костянтинович був міцно пов'язаний із дитячим вокально-хоровим вихованням. Він завжди, крім церковних хорів працював у навчальних закладах, де вивчення і практика церковного співу були обов'язковою дисципліною в навчальних закладах

того часу. Можна стверджувати, що вчення К. К. Пігрова, його багаторічний виконавський, творчо-організаційний досвід, зокрема роботи з дитячими хоровими колективами та його методико-теоретичне осмислення, склали основу формування Одеської хорової школи, яка внесла значний вклад в розвиток української та європейської музично-виконавської культури ХХ–ХХІ століть².

Традиція роботи з дитячими хоровими колективами і сьогодні продовжує активно розвиватися у творчо-педагогічній діяльності кафедри хорового диригування ОНМА імені А. В. Нежданової. Однією з ключових дисциплін у системі професійної підготовки майбутніх диригентів-хормейстерів є курс «Педагогічна практика», що ґрунтується на комплексному професійно-творчому підході. Велика кількість випускників кафедри працюють саме з дитячими хоровими колективами як в Україні, так і за її межами. Вагоме значення у сучасному мистецькому житті Одеси має діяльність колективів, очолюваних вихованцями Одеської диригентсько-хорової школи.

Історія Зразкового дитячо-юнацького хору «*Solo musica*» студії педагогічної практики ОНМА імені А. В. Нежданової розпочалася у 2000 році³. Творча діяльність хору та його керівника Є. М. Бондар позначена яскравими творчими перемогами:

² Нагадаємо, що у 1966 р. в Одесі була організована перша і довгий час єдина в Україні диригентсько-хорова школа, а на її базі – дитячий хор «Кантілена». Засновником школи став високообдарований учень К. К. Пігрова – С. К. Крижановський. У результаті кропіткої творчо-педагогічної роботи С. К. Крижановського була створена оригінальна, розширена навчальна програма, котра визначила «обличчя» і високий музично-професійний статус «школи С. Крижановського», яка нині з гордістю носить його ім'я.

³ З 2000 році на базі студії педагогічної практики ОНМА імені А. В. Нежданової було створено три дитячі хорові колективи, участь у роботі яких надає студентам можливість застосовувати теоретичні знання на практиці, апробувати сучасні методичні підходи, пов'язані з педагогічною, диригентською і концертною діяльністю (і всі три виступають на різних концертних майданчиках міста, беруть участь в конкурсах та фестивалях). Ці колективи очолює беззмінний керівник – заслужений діяч м-истецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Євгенія Миколаївна Бондар.

колектив здобув широке міжнародне визнання, багаторазово ставав лауреатом престижних конкурсів і фестивалів в Україні та різних країнах Європи (Молдові, Греції, Польщі, Угорщині, Чехії, Болгарії, Румунії, Німеччині, Франції, Словаччині, Македонії, Литві), де відзначався найвищими нагородами, зокрема золотими відзнаками та Гран-прі⁴.

Особистість і творча стратегія керівника хору «*Solo musica*», а також особлива атмосфера колективу проявляються в словах Є. М. Бондар: «...в дитячому колективі по відношенню до керівника можливі дві продуктивні (!) емоції – або любов, або острах, побоювання. Свідомо обравши для себе першу, в кожному моменті спілкування зі своїми хористами прагну плекати це почуття, підтримувати і розвивати його. А ось що стосується стилю спілкування, то віддаю перевагу демократично-професійному (якщо можна так висловитися) стилю спілкування, в основі якого захопленість спільною справою. Цей стиль спілкування передбачає велику довіру до дітей, до хористів як до партнерів і величезну вашу роботу зі створення єдиного мікроклімату в колективі, вашої (!) неповторної емоційної цілісності» [5, с. 6]. Саме тому, важливим фактором у роботі з дітьми Євгенія Миколаївна вважає необхідність допомогти кожному глибше усвідомити власне значення у колективі, відчутти причетність до «творіння», сформувати у дітей усвідомлення особистісного та соціального сенсу співочої діяльності, про що свідчить її твердження: «Завжди підтримуйте ваших дітей, ваших хористів, хваліть їх за найменше досягнення, хваліть їх за навіть не дуже вдалий концерт (правда, я завжди кажу «але...» «наступного разу...»). В будь-якому разі, нехай ваші юні артисти вірять в свої сили, відчувають, що вони одна команда і все-все можуть разом» [5, с. 6]. Ці слова звучать як певне «творче кредо» хору «*Solo musica*», що передбачає максимальний творчий контакт та максимальну особистісну відповідальність за результат, у тому числі кожного хориста.

⁴ Докладніше див.: <https://odma.edu.ua/tvorchist/kolektyvy/hor-studiyi-pedagogichnoyi-praktyky/>

Одним із пріоритетних завдань керівника дитячого хору є стратегічно виважене формування репертуару, що включає навчальні, перспективні та концертні рівні. Репертуар – це музично-текстологічна основа роботи хорового колективу, яка поєднує педагогічні, естетичні та виконавські складові та визначає змістовно-смыслову спрямованість його діяльності. Більше того, підбір репертуару виконує координаційну та прогностичну функції, оскільки орієнтує розвиток колективу відповідно до актуальних художніх тенденцій і водночас зберігає спадкоємність традицій. Репертуарний корпус стає своєрідним індикатором жанрово-стильових пріоритетів, та інтерпретаційних підходів, що домінують у певний історико-культурний період. Відтак через аналіз змісту репертуару можна простежити провідні вектори трансформації дитячої хорової практики, виявити механізми її адаптації до сучасних соціокультурних умов і окреслити перспективи подальшої еволюції дитячої співочої традиції.

Репертуарний діапазон дитячого «*Solo musica*», до якого входять майже усі жанрові форми та стильові взірці хорової музики, демонструє органічне поєднання національних традицій народного хорового співу та класичної хорової спадщини із сучасними світовими тенденціями хорової культури, новітніми композиторськими техніками та інноваційними прийомами виконання. Виконавський репертуар дитячого хору «*Solo musica*» вражає образно-тематичним та жанрово-стильовим розмаїттям, який охоплює твори композиторів різних історичних епох і культурних традицій, у тому числі опуси сучасних, зокрема одеських композиторів: обробки народних пісень (або стилізовані твори), духовну хорову музику вітчизняних та зарубіжних композиторів, сучасні хорові композиції, естрадно-джазову музику, зокрема мюзиклові композиції.

Українська народнопісенна традиція є основою, на якій формуються різні виконавські напрями хорової культури, особливо у сфері дитячого хорового мистецтва. Глибока і органічна укоріненість у фольклорні джерела збагачує виконавські засоби, наповнює яскравими барвами творчу палітру, створюючи унікальний національний колорит. На основі такого виконавського

фольклорізму в хорі «*Solo musica*» створилася власна барвіста співоча стилістика, яка покоряє слухачів артистичною яскравістю, емоційністю дитячих голосів. Значне місце в репертуарі хору посіли обробки народних пісень або стилізовані твори: М. Леонтовича, К. Стеценка, А. Авдієвського, О. Маньківського; М. Лозинської, Б. Антківа, Г. Гаврилець, В. Шуха, Г. Давіденко, О. Хромушина, Н. Стецюн, Ю. Буцько, О. Уманець, Ю. Гомельської, О. Полевого, Н. Черній, А. Кириліної, Д. Скоропада, О. Козов'якіна, А. Шукайло та ін.

Дуже відповідальним Євгенія Миколаївна вважає включення духовних творів до репертуару дитячого хору, які мають бути посилюючими не тільки для виконання (інтонування), але й для сприйняття, осмислення, усвідомлення. За її словами, у знаходженні ось такої «золотої середини» між тим, що «хотілося б» заспівати, і тим, що «можливо», вона бачить високе завдання хормейстера не лише в музичному та ін., а й у морально-етичному вихованні майбутнього нашої країни, а отже нашого майбутнього. Західноєвропейська духовно-музична традиція представлена в широкому історико-стильовому діапазоні, від барокової епохи до композицій останніх десятиліть: Дж. Перголезі, Л. Керубіні, В. А. Моцарт, Т. Альбіноні, Ж. Бизе, Б. Бріттен, О. Новак, Й. Шнабель, Б. Чилкот. Хор виконує: Н. Millsbi *Yakanaka Wrangeli*, Jens Klimek *Cantate Dominum* (2014), David Willcocks *Psalm 150* (1989), Piotr Jańczak *De profundis clamavi* (2001), Vladimir Ciolac *Sanctus z Requiam* (2009).

У сучасну хорову концертну практику активно інтегруються засоби театралізації та хореографії, що реалізуються через оригінальне сценічне втілення. Хорова сценічна практика демонструє посилення тенденції до залучення елементів руху, танцю, міміки, використання реквізиту, мовного фонізму, декламації, розмови, що ініціює появу оригінального інтонаційно-художнього виконавського явища, в контексті якого сучасна хорова творчість осмислюється як синтетична жанрова сфера з розвиненою інтерактивно-діяльнісною взаємодією. Втілення у живому звучанні хору різноманітних інтонаційно-художніх та образних характеристик, використання засобів театралізації та хореографії допомагають глибшому інтерпре-

тативному розумінню змісту твору, посилюють ефект його сприйняття та естетично-емоційне враження від виконання. У роботі з юними виконавцями такий підхід сприяє розвитку артистичних здібностей, активізації творчої уяви та емоційно виразного виконання через усвідомлену мистецьку діяльність. Це передбачає комплексну підготовку співаків, яка забезпечує цілісне та багатогранне втілення художнього образу на вокально-технічному і акторському рівнях, коли традиційні функції хориста як співака розширюються до ролі виконавця-актора, учасника сценічного дійства. *Головне, що така хорова сценічна практика з великим інтересом та ентузіазмом сприймається як слухачами так й самими юними виконавцями.*

В даному контексті можна говорити й про явище «танцюючий хор»: «Важливим стає органічне формування сценічного образу твору, з урахуванням всіх складових: майстерності у володінні суто вокально-хоровою технологією, хореографічної підготовки виконавців, загальної драматургії тощо» [3, с. 315]. (Наприклад: Н. Черній *Jedzie Pociąg...* (обробка польської народної пісні), Н. Warren «*Chattanooga choo choo*», О. Козов'якіна «*Ой, у полі при дорозі*», М. Лозинська «*Дзвони дзвонять*», Ю. Гомельська «*Весняні потішки та промовки*», Арне Меллнас «*Aglepta*»).

Серед головних стильових домінант виконавської діяльності хору «*Solo musica*» – інтерпретація творів сучасної хорової музики, що відображає історично обумовлену динаміку втілення новітніх жанрово-стильових орієнтирів. Інноваційні зсуви у мові сучасного хорового письма вимагають від юних виконавців не лише вокально-технічної підготовки, а й свідомої відкритості до нових музично-звукових практик: застосування сонористичних фарб, ефектів в хоровому звучанні, імітація звуків природи, тварин, специфічного звучання інструментальних тембрів; реконструктивне відтворення особливостей автентичного народного співу і т.п.

Сучасна музична дійсність, у зв'язку з виявленням нових засобів створення хорової звукової партитури, виражає посилену експресію музичного інтонування, виявляючи особливий «надекспресивний» рівень інтонування як стильове явище в сучасній хоровій творчості, до предметно-смыслового змісту

якого входить все те, що перевищує можливості людської уяви або вимагає найвищого напруження, відповідно до прийомів звукоподання, як наприклад, рецитація, тонований говір, шепіт, крик, вигуки і т. п. (див. докладніше: [1]). Це стосується наступних творів: Арне Меллнас «*Aglepta*» (1969), Rolf Lukovsky «*Die kleine Lokomotive*» (2007), Ernst Toch «*Geographical fugue*» (1930), Lorenz Maierhofer Ridiculous «*Laughing fugue*» (опубліковане в 2009), Іван Врублевський «*A Spiritual*» (2017), Кіра Майденберг «*Білий килим забуття*» (2013), Кармела Цепколенко «*Коліскова для Сашка*» (2020).

До «золотого» репертуару дитячого хору «*Solo musica*» увійшли хорові твори одеських композиторів, які завжди знаходили в колективі зацікавленого інтерпретатора, демонструючи неповторний колорит образно-тематичної палітри регіональної творчої школи. Звучать твори Ю. Гомельської, Ю. Малишева, О. Сокіла, К. Цепколенко, І. Голубова, О. Полевого, К. Майденберг-Тодорової, Н. Черній, І. Францескевич.

Отже, аналіз репертуарної стратегії хору «*Solo musica*» показує, що Є. М. Бондар цілеспрямовано модифікує традиційні підходи до формування репертуару дитячого хору, розширюючи його жанрово-виконавський діапазон і формуючи полістилістичний художній простір. Це, своєю чергою, забезпечує багатовекторність творчого розвитку колективу і дає підстави розглядати його діяльність як *репрезентативну модель сучасного хорового процесу*.

Очевидно, осмислюючи провідні тенденції еволюції дитячого хорового співу в Україні, неможливо не акцентувати увагу на тих професійних випробуваннях, які обумовлені соціокультурними потрясіннями останнього періоду, які переживає наша держава. Жорстокі наслідки воєнних подій останніх років спричинили ситуацію, за якої багато людей, зокрема діти та молодь, залишилися без необхідних життєвих умов, пережили втрату близьких, постійно перебувають у стані психологічного напруження та виснаження, а також відчують значний вплив інформаційного середовища та соціокультурних процесів. Нові виклики, що виникли унаслідок війни, суспільних і світових подій останніх років (пандемія), постали перед українськими дітьми

хорового мистецтва. Велика кількість диригентів прийняла цю нову творчу реальність, що спонукало їх до творчої активності у відповідь на руйнування усталеного світового устрою.

Поглиблене осмислення зазначених процесів пропонує Є. М. Бондар, аналізуючи актуальні тенденції сучасного мистецького простору в контексті хорової творчості та її трансформаційних явищ. За твердженням дослідниці, війна, з одного боку, «максимально унеможливила традиційну хорову творчість як масове зібрання співаків. З іншого боку, саме хорове мистецтво володіє інструментом для максимальної консолідації людей. І ця властивість хорового мистецтва, безумовно за участі творчих лідерів, виступила на перший план» [2, с. 83]. У дослідженні представляється порівняльний огляд провідних тенденцій у виконавській сфері ще у допандемійний і довоєнний період та від початку війни (див. докладніше: [2]). Також робиться наголос, з опорою на дослідження відомого українського вченого-психолога П. В. Лушина та ін., на «ситуацію невизначеності» і перетворення її «... в поле творчих можливостей, стирання будь-яких кордонів в процесі об'єднання учасників творчого процесу, організація умов для переходу в новий контекст самоорганізації і саморозвитку і є надзавданнями сучасного диригента-хормейстера...» [2, с. 86]. Варто зазначити, що ці процеси особливо відчутні у сфері дитячого хорового виконавства і потребують переосмислення ролі творчої особистості диригента-хормейстера, покликаного реалізовувати мистецько-комунікативну місію навіть у складних обставинах сьогодення.

Саме у зв'язку з особливістю діяльності диригента-хормейстера як сучасного соціокультурного феномену ставляться питання щодо розширення потенціалу його професійних якостей. Зокрема, «до загальновідомої діяльнісної типології хорових диригентів – раціоналістичний, емоційний, інтелектуальний, до нових <...> типів – аналітичний (герменевтичний), театральньо-ігровий (перформансовий), антрепризний (проектний); можна додавати новітні: медійно-режисерський (іншою мовою, який володіє кліповим мисленням та здатністю працювати в цьому напрямку), кризово-креативний (здатний ефективно працювати в нових, неструктурованих, неоднозначних ситуа-

ціях, в умовах браку інформації та людського ресурсу, виявляти стійкість до впливу фактора невизначеності як зовнішнього, так і внутрішнього середовища)» [2, с. 85]. Таким чином, сьогодні найбільш ефективним виявляється синтетично-симультанний тип диригента, який відображає тенденції хорової культури останніх років, де «все більшого значення набуває комплексний синтез-підхід, зокрема художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості» [2, с. 82].

Усе вищезазначене можна спрямувати в площину дитячого хорового виконавства, де саме творча постать диригента-хормейстера, як центр-приваблива особистість і організуючий центр, сприяє ефективній роботі дитячого колективу на тлі глибинних трансформаційних явищ.

Сьогодні у зв'язку з успішною діяльністю Зразкового дитячого хору «*Solo musica*» школи пед.практики ОНМА імені А. В. Нежданової, ми спостерігаємо найбільш показові тенденції розвитку дитячого хорового співу, які, *по-перше*, пов'язані з розширенням форм та засобів хорового звучання, залученням усіх можливих жанрових складових хорової творчості та відкриттям, винаходженням – нових. Постійно відбувається пошук нових способів діяльності, експериментальних форм художньої комунікації, які, в свою чергу, реалізуються через трансформацію традиційних канонів і принципів хорового виконавства. Це проявляється у взаємодії різних видів мистецтва, зокрема театру, хореографії, відео-арту та медіа; а також через інтеграцію цифрових технологій у творчо-виконавчий процес: віртуальний хор, хоровий кліп, традиційний відеозапис концертів, трансляції онлайн-концертів тощо⁵. Семантичні властивості виконавського

⁵ Хор «*Solo musica*» активно долучається до онлайн-мистецьких і хорових проєктів, бере участь у віртуальній конкурсній-фестивальній діяльності нарівні з традиційною «живою» концертною практикою, демонструючи високий виконавський рівень, що підтверджується численними відзнаками, колектив є багатократним лауреатом міжнародних і Всеукраїнських конкурсів. За період від початку війни було здійснено та оприлюднено проєкти віртуального дитячого хору: І. Карабиць «Де вітер землю голубить» та І. Францескевич «Чисте небо»; 1 червня року хор брав участь у віртуальному хоровому концерті «Ми діти твої, Україно!».

процесу саме дитячого хорового співу відкривають нескінченні творчі можливості для нових інтерпретаційних інсайтів.

По-друге, широке залучення усіх жанрових та стильових тенденцій композиторської творчості, «безмежність» жанрово-стильових інтересів та інтенцій постає як прояв універсалізму творчого підходу до художньо-змістовної репертуарної стратегії. Окремо відзначимо оволодіння інноваційними виконавськими прийомами мови так званої «сучасної музики», що потребує від юних виконавців не лише технічної підготовки (інтонаційно-голосових навичок), а й свідомої відкритості до освоєння несподіваних музично-звукових практик.

По-третє, слід наголосити на прагненні до творчої мобільності та адаптивності (до різних творчо-побутових умов) дитячих хорових колективів. Такий стан позиціонується не лише як соціально-подієва реальність, а й як музично-фактична, зафіксована у музичній творчості: активна участь в мистецьких та хорових проєктах, у конкурсно-фестивальній діяльності. У зв'язку із активним розповсюдженням інтернет-культури, дитячі хорові колективи використовують медіа-ресурси та інтернет-простір як додаткові платформи для концертної та конкурсно-фестивальної практики. Важливо зазначити, що сьогодні у музично-культурному середовищі помітно змінюється співвідношення форматів концертної діяльності: на тлі недавнього домінування онлайн-виступів все більш очевидним стає повернення до «живих» публічних концертів. Така зміна зумовлена не лише відродженням усвідомленого інтересу виконавців та слухачів до безпосереднього художнього переживання музичного твору та міжособистісної комунікації в реальному часі та просторі, а ще засвідчує процеси адаптації та «прийняття» нової дійсності...

Як четвертий напрямок, слід окремо виділити нове ставлення до творчої особистості диригент-хормейстера, підвищені вимоги до його етико-естетичних та професійних якостей, як керівника дитячого хорового колективу в контексті сучасної соціокультурної ситуації. Це передбачає й здатність забезпечувати ефективну діяльність навіть в умовах обмежених ресурсів та кризових обставин (зокрема за відсутності електропостачання

або у вимушено адаптованих приміщеннях, таких як укриття). Наряду із вже вищезазначеним, керівник дитячого хору вирішує організаційні, технічні, технологічні, професійні, морально-етичні, творчі та психологічно-конфліктні питання, тобто має в собі покликання хормейстера, організатора, менеджера, психотерапевта, наставника та друга.

Висновки. Саме феномен дитячої хорової творчості, спираючись на досвід «*Solo musica*», дозволяє висвітлювати інноваційні тенденції хорового співу, ті його експериментальні форми, що були викликані різноманітними комунікативними кризами, але виявилися напрочуд успішними та плідними з боку художньо-сміслових відкриттів. Вивчення історико-педагогічних засад дитячого хорового співу, як в Україні в цілому, так і на основі одеської академічно-професійної школи, створює необхідні історичні та теоретичні передумови розкриття художнього значення і стильового змісту української дитячої хорової творчості у її одеському втіленні у тому числі. Такий підхід веде до суттєвих методичних висновків, що стосуються способів навчання співу та музичній теорії, виявляють свою дієвість стосовно різних рівнів володіння музичним знанням, що стає особливо важливим при залученні до царини хорової музики дітей та юнацтва.

Таким чином, подальше вивчення провідних тенденцій розвитку дитячого хорового виконавства в Україні, з урахуванням методичних принципів хорознавства та педагогічного і виконавського досвіду Одеської диригентсько-хорової школи, дає можливість простежити закономірності історично-еволюційної динаміки загальноукраїнського художньо-культурного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар Є. М. Сучасна хорова творчість: інтонаційно експресивний вимір : монографія. Одеса, Астропринт, 2018. 196 с.
2. Бондар Є. М. Хоровий диригент в сучасному мистецькому просторі: між професійною традицією та художніми інсайтами. *Vocal and choral art and education: historical research, performance concepts, modern trends: Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024, С. 72–89. URL: <https://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/428/11429/23821-1>
3. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 388 с.

4. Горбенко С. С. Дитяче хорове виховання в Україні : навчально-методичний посібник. К. : ІЗМН, 1999. 253 с.
5. Горчакова В. Н. Дитячий хор Академії святкує 20-річчя. *Музичний вісник №3*, 2021. С 3–6.
6. Долинська Л. Д. Дитячий хор як виконавський феномен в жанровій системі музичного мистецтва : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Одеса, 2018. 17 с. URL: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2463>
7. Одеська хорова школа: методичні засади, творчі портрети, не випадкові діалоги : збірник методичних матеріалів, нарисів, статей / авт. кол.: К. К. Пігров, Л. М. Бутенко, І. П. Верді [та ін.]; упоряд. та відп. ред. Є. М. Бондар; наук. конс. О. І. Самойленко. Одеса : Астропринт, 2021. 444 с.
8. Смирнова Т. А. Музично-хорова освіта в Україні XVI – XVIII століть. *НАУКОВІ ЗАПИСКИ Серія: Педагогічні науки*. Випуск 195, 2021. С. 28–32. URL <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/download/815/747/>
9. Шатова І. О. Історичні та стильові основи одеської хорової традиції : монографія. Одеса : Астропринт, 2021. 204 с.
10. Шпак Г. С. К. Пігров і С. Крижановський: до питання про наступність духовно-етичних і виконавських традицій Одеської хорової школи. *Одеська хорова школа: методичні засади, творчі портрети, не випадкові діалоги* : збірник методичних матеріалів, нарисів, статей. Одеса : Астропринт, 2021. С. 371–376.

REFERENCES

1. Bondar, E. M. (2018) Contemporary choral creativity: the intonational-expressive dimension. Odesa: Astroprint [in Ukrainian].
2. Bondar, E. M. (2024) Choral conductor in the contemporary artistic space: between professional tradition and artistic insights. *Vocal and choral art and education: historical research, performance concepts, modern trends: Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing. P. 72–89. [in Ukrainian]. Retrieved from: <https://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/428/11429/23821-1>
3. Bondar, E. M. (2019) Artistic-style synthesis as a phenomenon of modern choral creativity. Odesa : Astroprint [in Ukrainian].
4. Horbenko, S. S. (1999) Children's choral education in Ukraine: textbook. K. : IZMN. [in Ukrainian].
5. Horchakova, V. N. (2021) The Children's Choir of the Academy Celebrates Its 20th Anniversary. *Musical Herald №3*, P. 3–6. [in Ukrainian].
6. Dolynska, L.L. (2018) Children's choir as a performing phenomenon in the genre system of musical art. Extended abstract of PhD dissertation in Art Studies (Specialty 17.00.03). Odesa, 2018. 17 p. [in Ukrainian].
7. Odesa Choral School: methodical principles, creative portraits, non-random dialogues: a collection of methodical materials, essays, and articles. (2021) Odesa : Astroprint [in Ukrainian].

8. Smirnova, T. A. (2021). Musical and Choral Education in Ukraine in the 16th–18th Centuries. *Scientific Notes, Series: Pedagogical Sciences*, Issue 195, P. 28–32. [in Ukrainian]. Retrieved from: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/>

9. Shatova, I. O. (2021). Historical and stylistic foundations of the Odesa choral tradition. Odesa: Astroprint [in Ukrainian].

10. Shpak, H. S. (2021) K. Pigrov and S. Kryzhanovsky: on the question of the continuity of the spiritual, ethical and performing traditions of the Odessa Choral School. *Odesa Choral School: methodical principles, creative portraits, non-random dialogues: a collection of methodical materials, essays, and articles*. P. 371–376. Odesa [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 07.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026